

Το ΟΧΙ της 28ης Οκτωβρίου 1940

Οι ψυχοκοινωνικές διαστάσεις μιάς «άρνησης»

Πανηγυρικός λόγος που εκφωνήθηκε
την 28η Οκτωβρίου 1989 στην ΑΒΣΘ

Του κ. **Γιώργου Π. Πιπερόπουλου**
επικουρου καθηγητή της ΑΒΣΘ

ΕΚΔΟΣΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

Το ΟΧΙ της 28ης Οκτωβρίου 1940

Οι ψυχοκοινωνικές διαστάσεις μιάς «άρνησης»

Πανηγυρικός λόγος που εκφωνήθηκε
την 28η Οκτωβρίου 1989 στην ΑΒΣΘ

Του κ. Γιώργου Π. Πιπερόπουλου
επικούρου καθηγητή της ΑΒΣΘ

ΕΚΔΟΣΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

Κυρίες και Κύριοι Συνάδελφοι,
Αγαπητοί Επιστημονικοί και Διοικητικοί Συνεργάτες μας,
Αγαπητές Φοιτήτριες και Φοιτητές
Κυρίες και Κύριοι,

Κάθε χρόνο αυτή την ημέρα η Σχολή μας γιορτάζει όπως και όλη η Ελλάδα την επέτειο τριών ιστορικών γεγονότων, που έχουν ιδιαίτερη σημασία, όχι μόνο για την πόλη της Θεσσαλονίκης αλλά και για τον Ελληνισμό γενικά. Γιορτάζουμε σήμερα κατά πρώτο την μνήμη του πολιούχου της πόλεώς μας, μεγαλομάρτυρος Δημητρίου του Μυροβλήτου, έπειτα την κατά το 1912 απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον μακράιωνα τουρκικό ζυγό και τέλος την μεγαλειώδη αντίσταση και νίκη του ελληνικού στρατού κατά της απρόκλητης επιδρομής του Άξονα του έτους 1940.

Οι σημερινές επέτειοι αποτελούν ιστορικό σταθμό μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος. Μας δίνουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε την απαιτούμενη στροφή στο παρελθόν δια μέσου της εθνικής μας ιστορίας, για να ζωντανέψουμε το παρόν και να προεξοφλήσουμε ένα καλύτερο μέλλον. Μας δίνουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε την απαιτούμενη στροφή στο παρελθόν γιατί διαφορετικά τα ιδεώδη των λαών θα μαραινονταν οριστικά και θα στέρευαν γρήγορα, αν από καιρό σε καιρό δεν αναζωογονούνταν. Μας δίνουν την ευκαιρία να ξαναζωντανέψουμε εκείνη την εντυπωσιακή πράξη της «άρνησης», το βροντερό, ομόφωνο «ΟΧΙ» με το οποίο η Ελλάδα έδωσε ζωντανό παράδειγμα ελπίδας σε όλους του λαούς της έντρομης Ευρώπης. Μας δίνουν την ευκαιρία να ξαναζωντανέψουμε τη γενιά ανδρών, γυναικών και παιδιών που δημιούργησαν για εμάς τους νεώτερους χρυσές υποθήκες γράφοντας ανεκτίμητες σελίδες ηρωισμού αυταπάρνησης, αυτοθυσίας και ανδρείας έχοντας παραμερίσει τον διχασμό και την διχόνια.

Η ομιλία του συναδέλφου επίκουρου καθηγητή κ. Γεωργίου Πιπερόπουλου μας δίνει αυτήν την ευκαιρία να κάνουμε την απαιτούμενη στροφή στο παρελθόν για να ξαναζωντανέψουμε για λίγο το βροντερό, ελληνοπρεπέστατο, ομόφωνο «ΟΧΙ» του 1940.

Η Σχολή μας συμμετέχουσα στον εορτασμό της 28ης Οκτωβρίου με ομόφωνη απόφαση της Συγκλήτου ανέθεσε στον επίκουρο καθηγητή κ. Γεώργιο Πιπερόπουλο να εκφωνήσει τον πανηγυρικό της ημέρας με τίτλο που ο ίδιος διαμόρφωσε:

Το ΟΧΙ της 28ης Οκτωβρίου 1940

Οι ψυχοκοινωνικές διαστάσεις μιας «άρνησης»

Παρακαλώ τον κ. Πιπερόπουλο να λάβει το λόγο.

Καθηγητής Δ. Παπαδόπουλος
Πρύτανης

Γλυκοχάραμα!

Στις πλαγιές της οροσειράς της Πίνδου, από το Γράμμο μέχρι το Σμόλικα το φθινοπωριάτικο κρύο ήταν πιο τσουχτερό από τα συνηθισμένα. Ο φετεινός χειμώνας προμηνύονταν πιο δύσκολος και οι προβλέψεις των βοσκών ήταν για πολλά χιόνια και παγετούς. Γλυκοχάραμα, ώρα Ελλάδας πέντε και τριάντα, ξημέρωμα της 28ης Οκτωβρίου του 1940. Οι φαντάροι μας στα προχωρημένα φυλάκια της εμπροσθοφυλακής βρισκόταν σε κατάσταση ετοιμότητας.

Στις 5:30 π.μ. της 28ης Οκτωβρίου 1940 εκδηλώθηκε με μια πυκνή ομοβροντία βλημάτων από βαρύ πυροβολικό η επίθεση των Ιταλών ενάντια στους Έλληνες... Ένα νέο κεφάλαιο άνοιγε στην ιστορία μας...

Μια εντυπωσιακή ανθρωποθάλασσα ανδρών, μηχανοκίνητων αρμάτων, ιππικού και μεταγωγικών ζώων που είχαν την εναέρια κάλυψη δεκάδων σύγχρονων μαχητικών αεροπλάνων ξεχύθηκε με εμφανέστατο το συναίσθημα της υπεροψίας – εκείνο το φριχτό συναίσθημα που στηρίζεται στην υπερβολή των αριθμών – για να σαρώσει στο πέρασμά του την Ελληνική γη ξεκινώντας από το Γράμμο και φτάνοντας μέχρι το Αιγαίο Πέλαγος.

Δύο άριστα εξοπλισμένες, σε πλήρη σύνθεση, Ιταλικές μεραρχίες και συγκεκριμένα η 23η μεραρχία πεζικού (αποκαλούμενη Φερράρα) και η 131η μεραρχία αρμάτων (η αποκαλούμενη Κένταυρος) ενισχυμένες σε πεζικό με τάγματα Αλβανών και μελανοχιτώνων και υποστηριζόμενες από βαρύ πυροβολικό και ορεινές πυροβολαρχίες κάτω από την κάλυψη δεκάδων μαχητικών και βομβαρδιστικών αεροσκαφών διέσχισαν τις γραμμές των Ελληνο-Αλβανικών συνόρων και μπήκαν στην κοιλάδα του Δρίνου έχοντας σαν τελικό τους στόχο τα Γιάννενα.

Προς τα δυτικά, στο χώρο της Θεσπρωτίας με τελικό στόχο τους Φιλιάτες εισέβαλε η 51η μεραρχία πεζικού ενισχυμένη με το 3ο σύνταγμα Γρεναδιέρων, το 6ο σύνταγμα ιππικού και επίλεκτα τάγματα Αλβανών και Μελανοχιτώνων ενώ η κάλυψή της από πυροβολικό και αεροπορία ήταν άριστη.

28η Οκτωβρίου 1940, την ίδια μέρα, λίγες ώρες αργότερα, η πανίσχυρη Ιταλική αεροπορία πραγματοποιούσε επιθέσεις σε πολεμικούς στόχους και πόλεις στο εσωτερικό της πατρίδας μας. Βομβαρδίστηκαν ο

Πειραιάς και το Τατόϊ χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα, όπως βομβαρδίστηκαν και πάλι χωρίς σημαντικές για εμάς απώλειες η διώρυγα της Κορίνθου και η ναυτική βάση της Πρέβεζας όπως και στόχοι στην Μακεδονία. Ο μοναδικός βομβαρδισμός που φάνηκε να έχει αποτελέσματα για τους επιτιθέμενους Ιταλούς ήταν εκείνος που έγινε στην Πάτρα όπου οι απώλειές μας σε άμαχο πληθυσμό, κατά κύριο λόγο παιδιά σχολικής ηλικίας, ήταν κατά γενική ομολογία πολύ μεγάλες...

Οι πόλεμοι, όμως, ποτέ δεν κερδήθηκαν με τις δολοφονίες παιδιών!..

Στην οροσειρά της Πίνδου, από το Γράμμο έως τον Σμόλικα, οι Ιταλοί έριξαν έναν όγκο ανδρών και μηχανών που απαρτιζόνταν από 5 μεραρχίες πεζικού με πλήρη κάλυψη πυροβολικού και μηχανοκινήτων, μια μεραρχία τεθωρακισμένων και επίλεκτα Σώματα ιππικού ενώ στα ενδότερα της Αλβανίας – όλα υπό την ηγεσία του Στρατηγού Βισκόντι Πράσκα – στάθμευαν δύο ακόμη ετοιμοπόλεμες και πλήρεις μεραρχίες πεζικού και ισχυρές αεροπορικές δυνάμεις υπολογιζόμενες σε 150 με 160 ετοιμοπόλεμα σκάφη κάθε τύπου.

Ο Νόμος των πιθανοτήτων ήταν αναμφίβολα δυσμενής για τους αμυνόμενους Έλληνες και την μικρή Ελλάδα... Το παιχνίδι φαινόταν να είναι «χαμένο από χέρι» όπως θάλεγαν και οι σύγχρονοι νεολαίοι μας...

Τι ειρωνεία, αλήθεια, για τους αριθμούς!..

Καθώς εξελισσόταν οι ώρες της ημέρας, οι ασθενέστερες δυνάμεις μας υποχώρησαν με επιβραδυντικούς ελιγμούς ακολουθώντας τα σχέδια του ΓΕΣ τα οποία δεν προέβλεπαν τίποτε άλλο παρά καθυστέρηση του εχθρού, ανασύνταξη των δυνάμεών μας και αμυντική σύμπυξη στη θέση Ελαιάς-Καλαμά. Έτσι ακριβώς εξελίχθηκαν τα πράγματα εκείνες τις πρώτες ώρες της πρόστυχης επίθεσης των Ιταλών. Κάποια προβλήματα δημιούργησε στην αμυντική μας γραμμή σύμπυξης η Ιταλική 3η μεραρχία Αλπινιστών (η αποκαλούμενη Τζούλια) καθώς πέτυχε να δημιουργήσει και να κρατήσει ένα ρήγμα ανάμεσα στις τοποθεσίες Γράμμος-Γκαμήλα.

Η ειρωνεία φάνηκε αργότερα και για την «Τζούλια» καθώς 4,500 άνδρες της έπεσαν στη συνέχεια αιχμάλωτοι στα χέρια των Ελλήνων...

Όταν άρχισε να πέφτει το σούρουπο, οι οροσειρές είχαν βαφτεί στο αίμα, οι καταπράσινες πλαγιές μύριζαν μπαρούτι και καμένα πεύκα και το χρώμα τους είχε μεταβληθεί σε μαύρο-γκρι. Καθώς έκλεινε εκείνη η πρώτη ημέρα Πολέμου για τους Έλληνες είχε ήδη χαρακτηριστεί ΙΣΤΟΡΙΚΗ με κάθε πιθανή σημασία που έχει ο όρος και σε κάθε ψυχο-

κοινωνική διάσταση που μπορεί να πάρει.

Στις 28 Οκτωβρίου του 1940 ένας μικρός, πάντα απειθαρχος και φτωχά εξοπλισμένος λαός βρέθηκε αντιμέτωπος με μια πανίσχυρη Ιταλία έτοιμη να καταβροχθίσει κάθε σπιθαμή ελληνικής γης στην επιθυμία της να προεκταθεί ηγεμονικά στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, όπως ακριβώς είχε κάνει και την άνοιξη του 1939 πατώντας πόδι στην γειτονική μας Αλβανία...

Στις 28 Οκτωβρίου 1940, στις 5:30 π.μ. οι Ιταλικές δυνάμεις επιτέθηκαν ενάντια στους φρουρούς των συνόρων μας με την Αλβανία επειδή ο τότε Πρωθυπουργός της χώρας, δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς, λίγες μόνο ώρες νωρίτερα είχε δηλώσει προς τη Ρώμη μέσω του Ιταλού πρεσβευτή στην Αθήνα ένα δυνατό-αναπάντεχο-ελληνικό... ΟΧΙ!!!

Καθώς άρχιζε η θύελλα

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος που ξεκίνησε ουσιαστικά τον Σεπτέμβριο του 1939 και κράτησε έξι ολόκληρα χρόνια αφήνοντας πίσω του καταστροφές πρωτόγνωρες για την ανθρωπότητα ολόκληρη δεν φαινόταν να απειλεί την Ελλάδα η τύχη της οποίας βρισκόταν στα χέρια του δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά ο οποίος κυβερνούσε «ελέω του Βασιλιά Γεωργίου...».

Είναι αλήθεια ότι μέσα στον ελλαδικό χώρο καθώς φούσκωνε σε ολόκληρη την ευρώπη το φάσμα του πολέμου από τις δυνάμεις του Άξονα είχαν αναπτυχθεί αντιπαραθέσεις και υπόγεια ρεύματα που στόχευαν να «ζεύξουν την Ελλάδα» είτε στο άρμα του Άξονα είτε στο άρμα της Βρετανίας. Σε κάποιες μάλιστα μυστικές εκτιμήσεις της κατάστασης στην Ελλάδα, όπως φαίνεται τώρα που έχουν ανοιχτεί τα επίσημα έγγραφα του Φόρεϊν Όφφισ και πολλών διπλωματικών υπηρεσιών άλλων χωρών, εκφράζονταν «φόβοι και ανησυχίες ότι ο Μεταξάς, σαν δικτάτορας ήθελε τη συμμαχία με τον Άξονα – όπως ίσως ο Φράνκο της Ισπανίας και ο Σαλαζάρ της Πορτογαλλίας...»

Είναι, όμως, επίσης αλήθεια ότι ενώ η Μεγάλη Βρετανία ήταν η κυρίαρχη δύναμη μέσα στα «ελληνικά πράγματα» ουσιαστικά η Γερμανία του Χίτλερ ήταν εκείνη που είχε αναπτύξει μεγάλες οικονομικές ανταλλαγές με την πατρίδα μας. Οι ελληνικές εξαγωγές προς τη Γερμανία το 1937 έφθαναν το 35% όλου του εξαγωγικού μας εμπορίου, ενώ οι εισαγωγές μας από την ίδια χώρα αντιπροσώπευαν το 26% όλου του εισαγωγικού μας εμπορίου. Τον ίδιο χρόνο τα μεγέθη εισαγωγών-εξαγωγών με την Αγγλία ήταν 13% και 10% αντίστοιχα ή με άλλα λόγια

το ισοζύγιο εμπορικών ανταλλαγών μας με την Αγγλία ήταν σε βάρος μας ενώ ταυτόχρονα ήταν μόλις το ένα-τρίτο εκείνων που είχαμε με την Γερμανία του Χίτλερ η οποία απορροφούσε τη μισή ελληνική παραγωγή καπνού...

Στην ελληνική οικονομία η παρουσία Αγγλικών εταιριών και επιχειρήσεων ήταν εμφανέστατη ενώ ταυτόχρονα η Αγγλία ήταν και η κυριότερη πιστώτρια της χώρας μας καθώς Άγγλοι ομολογιούχοι κρατούσαν το 67% περίπου των ομολογιών του εξωτερικού δανεισμού της χώρας μας που ανερχόταν το 1937 στο ποσό των 78 περίπου εκατομμυρίων δραχμών.

Όπως φαίνεται από διπλωματικά έγγραφα που έγιναν πλέον δημόσια ντοκουμέντα ο Μεταξάς είχε πολλές φορές παραπονεθεί στην Βρετανική Κυβέρνηση αλλά και στον δικό μας Βασιλιά Γεώργιο για τις υπερβολικές απαιτήσεις των Άγγλων ομολογιούχων και για το ευνοϊκό καθεστώς μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνταν οι Αγγλικές επιχειρήσεις που λειτουργούσαν στην Ελλάδα. Όταν οι Άγγλοι διατύπωναν «πράσινα» κατά του Μεταξά, και αυτός ακόμη ο πρεσβευτής τους στην Αθήνα Waterlow τηλεγραφούσε στο Λονδίνο «...εάν δεν ήταν ο Μεταξάς στους θώκους της Κυβέρνησης ίσως οι Άγγλοι ομολογιούχοι να μην εισέπρατταν ούτε δραχμή από τα δάνειά τους...»

Λέγεται ότι ήταν στο «ενεργητικό» του Μεταξά η προσπάθεια να εξαγοράσει τις μετοχές της Αγγλικής εταιρείας Eastern Telegraph Company η οποία είχε συγχωνευθεί με την Cable and Wireless LTD και η οποία είχε υπό τον έλεγχό της το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο της Ελλάδας αλλά η προσπάθεια τερματίστηκε από την επίσημη Αγγλική Κυβέρνηση καθώς με τον έλεγχο των τηλεπικοινωνιών ασκούσε και έλεγχο των μηνυμάτων που αντάλλαζαν ξένες πρεσβείες της Αθήνας με τις πρωτεύουσες των χωρών τους.

Βέβαια όταν ο Μεταξάς προσπάθησε να εξαγοράσει υπέρ του Μετοχικού Ταμείου Στρατού τις ξένες Ασφαλιστικές Εταιρίες που λειτουργούσαν στην Ελλάδα (οι περισσότερες από τις οποίες ήταν Βρετανικές) και πάλι βρήκε αντιμέτωπη την Αγγλική Κυβέρνηση και η προσπάθειά του... απέτυχε.

Ελέγχοντας τα πράγματα στην Ελλάδα μέσω της Βασιλικής Αυλής του Γεωργίου η Βρετανική διπλωματία δεν «κόπτονταν ιδιαίτερα» για τα ελληνικά πράγματα όσο για τα συμφέροντα των «υψηκών του Βρετανικού Στέματος» που δραστηριοποιούνταν είτε ως φυσικά είτε ως Νομικά πρόσωπα στον ελλαδικό χώρο.

Ο πρεσβευτής Waterlow μιλούσε πολύ χαρακτηριστικά για την Ελλάδα και τους Έλληνες όταν έγραφε, μεταξύ άλλων (PRO/FO 371-22370) «...Η δημοκρατία στην Ελλάδα υπήρξε στα τελευταία εκατό χρόνια μια φάρσα. Η ύπαρξη της δικτατορίας, όμως, δεν σημαίνει ότι το καθεστώς θα εξελιχθεί σε ολοκληρωτικό στο πρότυπο του Χιτλερισμού και από άποψη ιδεολογίας και δομής δεν είναι απόλυτα φασιστικό... Η παρουσία του βασιλιά αλλά και η όλη πολιτική του Μεταξά δεν δείχνουν ότι το καθεστώς του θα γείρει προς τον φασισμό και την Γερμανοφιλία...»

Σε ένα άλλο, επίσης φοβερά αποκαλυπτικό ντοκουμέντο που δίνει ανάγλυφο το πνεύμα της εποχής, τις σχέσεις ανάμεσα σε Ελλάδα και Αγγλία ο Διευθυντής του Νότιου Τομέα του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών καθισχύζοντας τους Άγγλους Ομολογιούχους γράφει (PRO/FO 371-22355) τα ακόλουθα «...από τη σκοπιά των βρετανικών συμφερόντων αυτό που χρειάζεται η Ελλάδα είναι η κυβέρνησή της να είναι σταθερή, ευσυνειδητη και τίμια όσο μπορεί φυσικά να περιμένει κανείς να είναι ελληνικές κυβερνήσεις και ο αρχηγός ή οι αρχηγοί να υπολογίζουν στον βρετανικό παράγοντα... Η παρούσα κυβέρνηση έχει λίγο πολύ τα προσόντα αυτά...»

Στις 3 Οκτωβρίου 1938 λίγο μετά την ιστορική πλέον «Συμφωνία του Μονάχου» ο Μεταξάς ζήτησε αποκάλυπτα από τους Άγγλους την σύναψη μιας συμμαχίας που θα ήταν χρήσιμη και για τις δύο χώρες σε περίπτωση πολέμου...

Η Αγγλική πλευρά παρέμεινε... «κουφή...»

Ο Μεταξάς επέμενε δηλώνοντας ότι η Γερμανική «πέμπτη φάλαγα» αλώνιζε κυριολεκτικά τα Βαλκάνια και την Ελλάδα και ζητούσε από την Αγγλία «...ενόψει των όσων γνωρίζουμε ότι κάνετε για την Τουρκία έχουμε (σχεδόν) το δικαίωμα να αναμένουμε από σας να κάνετε κάτι και για την Ελλάδα...»

Η Αγγλική πλευρά παρέμεινε... «κουφή...»

Λίγους μήνες αργότερα, μετά την εισβολή της Ιταλίας στην Αλβανία τον Απρίλιο του 1939 η Αγγλία και η Γαλλία εγγυήθηκαν επίσημα και δημόσια την ανεξαρτησία της Ελλάδας και της Ρουμανίας και υποσχέθηκαν να βοηθήσουν σε περίπτωση που θα δέχονταν επίθεση από τρίτη χώρα...

Όπως φάνηκε αργότερα αυτή «η εγγύηση» δεν αποτελούσε και δήλωση ανάληψης συγκεκριμένων υποχρεώσεων σε περίπτωση πολέμου όπως αρχικά είχαν πιστέψει όλοι στην Ελλάδα. Η βρετανική στρα-

τηγική έβλεπε περισσότερη χρησιμότητα στην Ελλάδα σαν «ουδέτερη χώρα» παρά σαν σύμμαχό της, (πράγμα που απαιτούσε και την δέσμευση ανδρών και πολεμικού υλικού μέσα στον ελλαδικό χώρο...)

Στους μήνες που ακολούθησαν την Ιταλική κατάληψη της Αλβανίας μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1939 μέσα από διπλωματικές ενέργειες τις οποίες και επικροτούσαν οι Άγγλοι επήλθε μια σταδιακή βελτίωση στις Ελληνο-Ιταλικές σχέσεις. Και καθώς έληγε το σύμφωνο «φιλίας» ανάμεσα στη χώρα μας και την Ιταλία (που είχε επικυρωθεί το 1929 και όριζε ότι «... σε περίπτωση που ένα από τα συμβαλλόμενα Κράτη δεχόταν επίθεση από τρίτη χώρα, το άλλο θα τηρούσε ουδέτερη στάση σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, κτλ. κτλ.) και είχε αρχίσει να διαφαίνεται μια πιθανότητα Αγγλο-Ιταλικής σύρραξης, ο Μεταξάς θεώρησε καλό να ευαισθητοποιήσει την βρετανική διπλωματία πάνω στο θέμα.

Ο Μουσοσολίνι κάλεσε τον πρεσβευτή του Γκράτσι από την Αθήνα στη Ρώμη και του έδωσε την εντολή να ζητήσει από τον Μεταξά την ανανέωση του συμφώνου «φιλίας και συνεργασίας» ενώ ταυτόχρονα ο κόμης Τσιάνο δήλωνε ότι ήταν έτοιμος να επισκεφθεί την Αθήνα και να υπογράψει ένα τέτοιο σύμφωνο ανάμεσα στις δύο χώρες...

Ήταν Σεπτέμβριος του 1939 και ο Χίτλερ είχε ξεκινήσει τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο... Ο Μεταξάς αισθανόταν επιτακτική την ανάγκη «να προσδέσει την Ελλάδα σε μια αμυντική συμφωνία με την Αγγλία» αλλά η Βρετανική Κυβέρνηση, δρώντας με γνώμονα τα δικά της συμφέροντα δεν αισθανόταν καμία παρόμοια επιτακτική ανάγκη. Στην Αγγλία συνέφερε να μείνει η Ελλάδα «αδέσμευτη» έτσι ώστε να εξυπηρετηθούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα δικά της συμφέροντα και όχι τα συμφέροντα της Ελλάδας...

Η δρομολόγηση της αντιπαράθεσης

Από τις αρχές του 1940 οι σχέσεις ανάμεσα σε Ελλάδα και Ιταλία είχαν αρχίσει να φθείνουν ακριβώς επειδή και οι σχέσεις ανάμεσα στην Ιταλία (σύμμαχο του Χίτλερ) και την Αγγλία είχαν αρχίσει να φθείνουνται.

Το καλοκαίρι του 1940 καθώς ο πόλεμος είχε πια αγκαλιάσει ολόκληρη την Ευρώπη ο Χίτλερ έδινε μέσω του Τσιάνο διαβεβαίωση στον Ντούτσε ότι η Μεσόγειος αποτελούσε χώρο ελέγχου και επιρροής της Ιταλίας. Τον Αύγουστο άρχισαν οι παρενοχλήσεις και προκλητικές ενέργειες σε βάρος ελληνικών πλοίων ενώ ο Ιταλικός Τύπος ξεκίνησε μια

καμπάνια λεκτικών επιθέσεων κατά της Ελλάδας.

Οι «δικαιολογίες» που έδινε ο Γκράτσι στην Κυβέρνηση Μεταξά εστιάζονταν πάνω «στις υποψίες του Διοικητή των Δωδεκανήσων De Vecchi και του Τοιάνο ότι το βρετανικό ναυτικό χρησιμοποιούσε τα ελληνικά νησιά, με την ανοχή των ελληνικών αρχών για επιθέσεις σε Ιταλικούς και Γερμανικούς στόχους...»

Την 14η Αυγούστου σύσσωμος ο Ιταλικός Τύπος κατηγόρησε τις μυστικές υπηρεσίες της Ελληνικής Κυβέρνησης για την δολοφονία του Αλβανού Νταούτ Χότζα και επιτέθηκε ανοιχτά κατά του βασιλιά Γεωργίου και του δικτάτορα Μεταξά...

Την 15η Αυγούστου μέσα στο λιμάνι της Τήνου βυθίστηκε η «Έλλη» από Ιταλικό υποβρύχιο αλλά ο Μεταξάς ανακοίνωσε ότι το πολεμικό μας πλοίο είχε βυθισθεί από «υποβρύχιο άγνωστης εθνικότητας» καθώς προσπάθησε να αποφύγει την απευθείας ρήξη με την Ιταλία.

Αμέσως μετά ο Μεταξάς προσπάθησε και πάλι να κινήσει το ενδιαφέρον των Άγγλων για μια συμφωνία συμπαρατάσεως προς την Ελλάδα απέναντι στον διαγραφόμενο, απειλητικά πια, Ιταλικό κίνδυνο αλλά το μόνο που κατάφερε να εκμαιεύσει ήταν ένα μήνυμα του Churchill ο οποίος στις 25 Αυγούστου 1940 δήλωσε «...η θαρραλέα στάση των Ελλήνων, υπό την ηγεσία του Μεταξά, είχε κερδίσει τον θαυμασμό του αγγλικού λαού που έβλεπε στη σύγχρονη στάση των Ελλήνων το παράδειγμα των προγόνων τους μπροστά στον Περσικό κίνδυνο...».

Παράλληλα η Αγγλία προσπάθησε να πείσει την Τουρκική Κυβέρνηση να υποσχεθεί συνδρομή στην Ελλάδα σε περίπτωση Ιταλικής επίθεσης αλλά η Τουρκική κυβέρνηση απέφυγε να αναλάβει οποιαδήποτε δέσμευση...

Προς το τέλος του Σεπτεμβρίου 1940 στη διάρκεια της επίσκεψης του Τοιάνο στο Βερολίνο «η ελληνική υπόθεση κρίθηκε ότι μπορούσε να περιμένει λίγο ακόμη». Δεν μπορούσε, όμως, να περιμένει και ο Ντούτσε ο οποίος χρησιμοποίησε ως δικαιολογία την αποτυχία του Χίτλερ να περάσει τη Μάγχη και την ανάγκη του Άξονα να χτυπήσει «την αγγλική βάση στη Μεσόγειο» δηλαδή την Ελλάδα. Δόθηκαν οι σχετικές εντολές στο Ιταλικό Γενικό Επιτελείο για την εκπόνηση των σχεδίων προέλασης των ιταλικών στρατευμάτων ξηράς από την Αλβανία προς την Ήπειρο και του βομβαρδισμού στόχων στο εσωτερικό της Ελλάδας από την ιταλική αεροπορία.

Η κατάρρευση της Ρουμανικής αντίστασης και η κατάληψη της Ρουμανίας στις 13 Οκτωβρίου 1940 έδωσε νέα ένταση στις ανάγκες του

Ντούτσε για μια μεγάλη επιτυχία – όπως αυτήν της κατάκτησης της Ελλάδας – που είχε κριθεί ότι είναι «ζήτημα ημερών...»

«Ζήτημα ημερών» θεωρούσε την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου και το Γενικό Επιτελείο της Αγγλίας...

Τις πρώτες πρωινές ώρες της 28ης Οκτωβρίου 1940 ο Ιταλός πρεσβευτής επέδωσε στον Ιωάννη Μεταξά το τελεσίγραφο με το οποίο ο Μπενίτο Μουσσολίνι ζητούσε από την Ελληνική κυβέρνηση να παραχωρήσει στις Ιταλικές ένοπλες δυνάμεις «διάφορες βάσεις και άλλες στρατιωτικές διευκολύνσεις...

Έχει προταθεί από μερικούς η άποψη ότι το ιταλικό τελεσίγραφο ήταν έτσι διατυπωμένο ώστε να είναι βέβαιη εκ των προτέρων η απόρριψή του από την ελληνική πλευρά. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται μέχρι ένα σημείο και από την βιασύνη των Ιταλών που φάνηκε καθώς η επίθεσή τους σε ελληνικά φυλάκια της παραμεθόριας γραμμής Ελλάδος-Αλβανίας εκδηλώθηκε πριν ακόμη λήξουν επίσημα οι 3 ώρες διωρίας που δινόταν από το τελεσίγραφο...

Ο δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς, χωρίς να συμβουλευθεί τον βασιλιά ή τους πλέον στενούς του συνεργάτες, χωρίς να ζητήσει έστω την τυπική γνώμη του αρμόδιων στελεχών του Υπουργείου των Εξωτερικών, με πλήρη συναίσθηση των όσων συνεπαγόταν αυτή η «άρνηση» και ο αιματηρός πόλεμος που θα επακολουθούσε ανάμεσα στην πάνοπλη Ιταλία και την φτωχή Ελλάδα, δήλωσε απεριφραστα, κατηγορηματικά και ελληνοπρεπέστατα στον Ιταλό πρεσβευτή:

ΟΧΙ!!!

Η «άρνηση» ήταν θέση

«Τι είναι ένας επαναστάτης;» αναρωτιέται σε μια μεστή νοημάτων παράγραφο ο Γάλλος Albert Camus και συνεχίζει «εκείνος που λέει ΟΧΙ αλλά με την άρνησή του δεν εννοεί αποποίηση. Γιατί είναι ταυτόχρονα το άτομο που λέει ΝΑΙ στον αγώνα του έχοντας ήδη κάνει συνειδητά την πρώτη κίνηση της άρνησης...»

Στους κύκλους των επιστημόνων της συμπεριφοράς υπάρχουν οι συνάδελφοι που διατείνονται ότι ένα άτομο δεν μπορεί, δεν είναι σωστό να προσπαθήσει να είναι λογικό και συναισθηματικό ταυτόχρονα. Αν όμως σταθούμε για λίγο επικεντρώνοντας σε υποκειμενικό επίπεδο αξιολόγησης αυτήν την θέση ο καθένας μας μπορεί να διαπιστώσει ότι μπορούμε να αισθανθούμε αυτό που σκεφτόμαστε. Το συναίσθημα δεν

αποκλείει, αναγκαστικά, την λογική όπως και αντίστροφα η λογική δεν μπορεί να αποκλείσει το συναίσθημα. Ο κίνδυνος που υπάρχει για τον καθένα μας είναι συνυφασμένος με μια ασυνείδητη τάση μας να παρουσιάσουμε κάποιες συναισθηματικές μας αντιδράσεις ως παράγωγα λογικής σκέψης γιατί τότε το αποτέλεσμα που προκύπτει αποτελεί «προπαγάνδα» και ο αποδέκτης του μηνύματός μας οδηγείται να δεχθεί σαν λογικό παράγωγο μια καθαρά συναισθηματική μας θέση.

Ακριβώς επειδή είμαστε Έλληνες και μας χαρακτηρίζουν κάποια σημαντικά συναισθηματικά δεδομένα και τρόποι λογικής ανάλυσης των ιστορικών μας καταβολών, είναι χρήσιμο, να δούμε έστω φευγαλέα μέσα στο πλαίσιο μιας σωστής εκτίμησης το ΟΧΙ της 28η Οκτωβρίου 1940 που βροντοφώναξαν με ένα στόμα οι Έλληνες στον φασίστα Ντούτσε!

Δεν κρύβει καμία απολύτως υστεροβουλία η διαπίστωση ότι ο Μεταξάς το πρωί της 28ης Οκτωβρίου με το ιστορικό του ΟΧΙ δεν εξιλεώθηκε ως δικτάτορας, αλλά αναμφίβολα ευθυγραμμίστηκε με το λαϊκό συναίσθημα που διέπνεε κάθε Έλληνα και Ελληνίδα άσχετα με την κομματική και πολιτική του τοποθέτηση. Ίσως ήταν η πρώτη φορά που ο δικτάτορας εισέπραξε την εκτίμηση των συμπατριωτών μας και έγινε αντικείμενο εκδηλώσεων αποκαλούμενος στις θεατρικές παραστάσεις που αποδοκίμαζαν και χλευάζαν τον Ντούτσε και τους Ιταλούς του «Μπάρμπα Γιάννης» και «κυρ-Γιάννης» ακόμα και «πατέρας της νίκης...»

Η 28η Οκτωβρίου και το ΟΧΙ τερμάτισε κάθε αντίδραση κατά του καθεστώτος και συσπείρωσε όλους τους Έλληνες γύρω από την Κυβέρνηση. Πολιτικοί όλων των αποχρώσεων, πρώην αντίπαλοι του καθεστώτος προσφέρθηκαν να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή ή συγχάρηκαν χωρίς ενδοιασμούς τον Μεταξά για την στάση του απέναντι στον εισβολέα.

Μέσα στο γενικότερο πλαίσιο αναφοράς των στοιχείων που συνθέταν την εικόνα του Β΄ παγκόσμιου πολέμου «η Μάχη της Ελλάδας» όπως χαρακτηρίστηκε από ιστοριογράφους θεωρήθηκε αρχικά σαν μια μικρής έκτασης διένεξη ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ιταλία με μικρές προεκτάσεις στο γενικότερο θέατρο του παράλογου πολέμου.

Ήταν και αυτή η εκτίμηση μια «άρνηση» μιας πραγματικότητας που έμελλε σύντομα να αποδειχθεί καθοριστικής ψυχοκοινωνικής σημασίας για τους χειμαζόμενους λαούς της Ευρώπης.

Την ώρα που ο Μεταξάς μιλώντας για όλους τους απανταχού Έλληνες έλεγε ΟΧΙ στον Άξονα η Ευρώπη με εξαίρεση την Αγγλία είχε ήδη υποκύψει στις δυνάμεις του (ή είχε μείνει «ουδέτερη» όπως η Σουη-

δια και η Ελβετία). Η Τσεχοσλοβακία, η Πολωνία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, η Δανία, Η Νορβηγία, η Ολλανδία, η Ρουμανία και φυσικά η Γαλλία είχαν υποκύψει ή είχαν προσχωρήσει στον Άξονα. Η Γιουγκοσλαβία, είχε τους δεσμούς της με την Αγγλία αλλά «έπαιζε και τα παιχνίδια της με τον Ντούτσε» πράγμα που την οδήγησε σε άμεση κατάρρευση όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με την Γερμανία, ενώ η Τουρκία αν και είχε επίσημη συμμαχική συμφωνία με την Μεγάλη Βρετανία απέφυγε να συμπαρασταθεί, έστω και ηθικά στην Ελλάδα, ενώ η Βουλγαρία έχοντας βλέψεις στο ελληνικό Αιγαίο προσχώρησε στον Άξονα...

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο αναφοράς το ΟΧΙ της 28ης Οκτωβρίου 1940 έχει ψυχοκοινωνικές διαστάσεις που χρειάζεται να εκτιμηθούν από τις νεώτερες γενιές των Ελλήνων με νηφάλια αντικειμενικότητα.

Γιατί μαζί με εκείνη την εντυπωσιακή πράξη της «άρνησης» η Ελλάδα δημιούργουσε τη θέση της «κατάφασης» δίνοντας ζωντανό παράδειγμα ελπίδας σε όλους εκείνους που έψαχναν να βρουν τους άνδρες και τις γυναίκες ακόμη και τα παιδιά που δεν θα ζούσαν με το βάρος ενός «Πουρκουά» ή την ντροπή μιας «συνεργασίας» αλλά θα θυσιάζονταν λέγοντας ΟΧΙ!!!

Στους επόμενους μήνες οι Ιταλοί χρειάστηκε να συγκεντρώσουν στο Αλβανικό μέτωπο περισσότερους από 700,000 άνδρες, πυροβολικό, αεροπλάνα και πολεμικό υλικό που θα μπορούσε να είχε χρησιμοποιηθεί σε άλλο σημείο του πολεμικού θεάτρου. Όταν τέλειωσε η επίθεση των Ιταλών και καθώς η Ελλάδα έπεφτε στα χέρια των Ναζί έχοντας και πάλι προβάλλει ηρωική και εντυπωσιακή αντίσταση στις μεραρχίες την αεροπορία και τα τεθωρακισμένα των Γερμανών και των Βουλγάρων βαθεία πια στον Απρίλιο του 1941, οι Ιταλοί μέτρησαν πάνω από 14,000 νεκρούς, περισσότερους από 20,000 αχρηστευμένους άνδρες από τα κρυοπαγήματα και τουλάχιστον 25,000 αιχμαλώτους αξιωματικούς και οπλίτες...

Η άρνηση, το «ΟΧΙ», είχε γίνει θέση. Η αποτυχημένη επίθεση του Μουσσολίνι, η αναγκαστική δέσμευση δυνάμεων του Χίτλερ για την υποταγή των Ελλήνων και αργότερα η ιστορική «μάχη της Κρήτης» κόστισαν ακριβά και απετέλεσαν καθοριστικό παράγοντα για τις παραπέρα εξελίξεις ακόμα και για την επίθεση εναντίον της Ρωσίας.

Έχει διατυπωθεί η άποψη, ιδιαίτερα από κάποιους Ιταλικούς κύκλους ότι οι άνδρες της στρατιάς της Αλβανίας δεν «πήραν στα σοβαρά τον ρόλο τους» καθώς είχαν διαταχθεί να κατακτήσουν την Ελλάδα για

τους κατανοητούς λόγους «αντίστασης προς τον Μουσσολίνη και τους φασίστες του...»

Η προσωπική μας άποψη, που αποκρυσταλλώνεται καθώς σκύβουμε ευλαβικά πάνω στα ιστορικά ντοκουμέντα εκείνης της εποχής, είναι πολύ αντίθετη με την παραπάνω θέση ακριβώς επειδή μπορεί ίσως να εξυπηρετεί κάποιες «σκοπιμότητες» αλλά μειώνει προσβλητικά όχι μόνο τους νεκρούς Έλληνες μαχητές της Πίνδου, όχι μόνο τις ανώνυμες Ελληνίδες που έπεσαν μεταφέροντας πυρομαχικά και τραυματίες μέσα στα χιόνια και τους πάγους αλλά και εκείνες τις χιλιάδες των Ιταλών που πολέμησαν όσο γεναία μπορούσαν μέσα στην παραφροσύνη των καιρών εκείνων και που έπεσαν στα διάφορα πεδία μάχης από την 28η Οκτωβρίου μέχρι και τον Απρίλιο του 1941...

Σε δηλώσεις του προς τα μέλη της «Ένωσης Ιδιοκτητών και Συντακτών του Αθηναϊκού Τύπου» την τρίτη ημέρα του πολέμου ο Ιωάννης Μεταξάς ομολόγησε την αγωνία που είχε καθώς μέχρι και την τελευταία στιγμή προσπαθούσε να κρατήσει την χώρα μας έξω από την παγκόσμια σύρραξη.

«Για να αποφύγουμε τον πόλεμο έπρεπε να γίνωμεν εθελονταί δούλοι να πληρώσωμεν αυτήν την τιμήν με το άπλωμα του δεξιού χεριού της Ελλάδος προς ακρωτηριασμό από την Ιταλίαν, και του αριστερού από την Βουλγαρίαν... Εις μίαν του αυτήν περιπτώσιν οι Άγγλοι θα έκοβαν και αυτοί τα πόδια της Ελλάδος... Δεν θα παρέλειπαν, υπερασπίζοντες πλέον τον εαυτόν των έπειτα από μίαν τοιαύτην αυτοδούλωσιν της Ελλάδος εις τους εχθρούς των, να καταλάβουν την Κρήτην και τας άλλας νήσους μας τουλάχιστον...»

Μέσα από την πράξη του ΟΧΙ ο Ιωάννης Μεταξάς, ο δικτάτορας μέχρι το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940, ίσως προσπάθησε να μετουσιωθεί σε έναν ακόμη Έλληνα αρχηγό που όπως όλοι οι Έλληνες ηγέτες γνώριζε βαθειά στην καρδιά του πως στις πραγματικά κρίσιμες για το Έθνος και την πατρίδα στιγμές μόνο μια λέξη ηχεί σωστά σε ελληνικά αυτιά και φυλοκάρδια όταν απειλείται η υπόστασή μας – και η λέξη αυτή είναι αναμφίβολα το ΟΧΙ.

Σίγουρα το ΟΧΙ δεν εξιλεώνει για την εποχή εκείνη ή για τις μετέπειτα γενιές τον δικτάτορα Μεταξά – σίγουρα Όχι...

Υπήρξε γενική η ομολογία τόσο μέσα όσο και έξω από τον δικό μας, τον ελλαδικό χώρο και από τους δικούς μας ανθρώπους ότι η γενιά του «σαράντα» ήταν μια γενιά που πραγματικά μεγαλούργησε μια

γεννά ανδρών, γυναικών και παιδιών που δημιούργησαν για εμάς τους νεώτερους χρυσές υποθήκες γράφοντας ανεκτίμητες σελίδες ηρωισμού, αυταπάρησης, αυτοθυσίας και ανδρείας έχοντας παραμερίσει τον διχασμό και την διχόνοια...

Γιορτάζοντας σήμερα, το 1989 εκείνη την επέτειο του ιστορικού ΟΧΙ της 28ης Οκτωβρίου του 1940 αποτίουμε οι απανταχού της γης Έλληνες και Ελληνίδες έναν ελάχιστο φόρο τιμής σε εκείνους που έπεσαν για να μην περάσει ο φασισμός του Άξονα.

Ίσως δεν είναι άκαιρη, σαν επίλογος στον σημερινό μας πανηγυρικό η αναφορά στον Αγγλοσάξωνα φιλόσοφο ειρηνιστή που αναρωπιέται με νόημα – «...φαντασθείτε τι θα γινόταν εάν, τελικά κάποτε, κάποιοι κήρυτταν και πάλι έναν πόλεμο και κανείς δεν ερχόταν να πολεμήσει...»

Νομίζω ότι ως Έλληνας μιλώ μαζί με όλους τους Έλληνες και τις Ελληνίδες δηλώνοντας ότι εμείς ως λαός ποτέ δεν κηρύξαμε έναν άδικο πόλεμο – ποτέ δεν επιβουλευτήκαμε την γη άλλων...

Όμως, όλοι εμείς οι Έλληνες και οι Ελληνίδες ποτέ δεν θα διστάσουμε όποιοι και εάν συμβεί να είναι εκείνοι που θα μας ζητήσουν να τους παραδώσουμε έστω και μια σπιθαμή ελληνικής γης να βροντοφωνάσουμε ακόμη ένα βροντερό, ελληνοπρεπέστατο και ομόφωνο...

ΟΧΙ!...

